

Sentyabr ayının ilk gününün sevinci

Görünür həyatın, öz sirlərini insana açmadığı fəlsəfi var. O sentyabr ayının birində anadan olmuşdu. Yaxın keçmiş qədər həmin gün bilik günü adlanırdı, həmin gün hamı məktəbə gedirdi. 1963-cü ildə o da hamı kimi sentyabr ayının birində məktəbə getdi. 1973-cü ildə ali məktəbdə - Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda (hazırda Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti) tələbə kimi ilk mühazirə məşğələsində iştirakı da sentyabr ayının 1-nə təsadüf etdi. Gecəsi ni gündüzünə qatıb, müəllim peşəsinə yiyələndi və 1978-ci ilin yenə sentyabr ayının 1-də əlinə jurnal alıb sinif otağına daxil oldu, şagirdlərə dərs deməyə başladı. 1994-cü ilin sentyabr ayının 1-də ali məktəb auditoriyasına girib, mühazirə deməyə, seminar məşğələləri aparmağa başladı. Bu sentyabr ayının birinci gününün Hikmət Əbdül oğlu Əlizadənin həyat yoluna gətirdiyi sevinclərdir.

“Şöhrət” ordenli müəllim, alim

Tanışlığın tarixi

Mənim Hikmət müəllimlə tanışlığımın önəmli tarixi var. Ondan xeyli əvvəl atası - görkəmli Azərbaycan psixoloqu, psixologiya üzrə elmlər doktoru, professor Əbdül Əlizadə ilə tanış olmuşam. Hələ tələbəlik illərimdən, sonradan mən təyinatla Sabirabad rayonunun Şıx-salahlı və Qaragüney kənd məktəblərində ingilis dili müəllimi, sonralar Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunda kiçik elmi işçi, elmi işçi vəzifələrində çalışarkən professor Əbdül Əlizadənin professor Əkbər Bayramovla yazdığı “Psixologiya” dərslərini, psixologiyanın müxtəlif məsələlərinə, o cümlədən yeniyetmələrin cinsi tərbiyəsi probleminə aid sanballı əsərlərini oxuyur, Əbdül müəllimin pedaqoji və elmi fəaliyyəti barədə ürəkaçan sözlər eşidirəm. Təhsilin müxtəlif problemlərinə həsr olunmuş tədbirlərdə, konfranslarda görüşür, bir-birimizdən hal-əhval tuturduq.

İş elə gətirdi ki, professor Əbdül Əlizadə ilə birlikdə dərslik yazmalı oldum. Bu, respublika maarif nazirinin müavini rəhmətlik Zahid Qaralovun təşəbbüsü idi. 1985-ci ildə ümumtəhsil məktəblərinin tədris planlarına yeni fənn - Ailə həyatının etika və psixologiyası fənni daxil edilmişdi. O zamanlar dərsliklər, adətən Moskvada yazılır, müttəfiq respublikaların dillərinə tərcümə olunurdu. Azərbaycanda da tərk-tük dərsliklər - məsələn, “Əlifba”, “Azərbaycan dili” və s. alimlərimiz tərəfindən qələmə alınır.

Nazir müavini Zahid Qaralov bizi - professor Əbdül Əlizadə ilə mənə nazirliyə çağıraraq fikrimizi bildirdi:

- Moskvada Afanasyeva “Ailə” dərslərini yazıb. Biz onu tərcümə edib məktəblərimizə göndərməliyik. Mən bunun əleyhinəyəm. Hər xalqın ailəsinin özünəməxsus xüsusiyyətləri, milli adət-ənənələri var, Azərbaycan ailəsinin də. İstəyirəm siz orijinal “Ailə” dərslərini yazasınız. Şagirdlərimiz həmin dərsliklə tanış olanda Azərbaycanlı ailəsinə gəlməlidirlər.

Əbdül müəllim o zaman professor idi, mən isə hələ namizədlik dissertasiyası da müdafiə etməmişdim. Çoxlu sayda ali məktəb müəllimi, alimlər haqqında danışılan dərsliklə Əbdül müəllimlə həmmüəllif olmaq istəyirdi, fəqət artıq məsələ həll olunmuşdu. Mənə böyük etimad göstərmişdilər. Bütün səylərimizi birləşdirib “Ailə” dərslərini yazmağa başladım. Dərslik 1986-1987-ci tədris ilində Maarif Nazirliyinin qriffi ilə nəşr olunaraq məktəblərimizə - IX siniflərə çatdırıldı. Bundan əvvəl, biz kursun

proqramını hazırlamışdıq. Dərslik yazmaqla işimizi məhdudlaşdırmadıq. “Ailə həyatının etika və psixologiyası” (müəllim üçün metodik vəsait), “Ailə həyatının etika və psixologiyası üzrə müntəxəbat” (şagirdlər üçün) dərs vəsaitləri işiq üzü gördü. “Ailə” dərsləri rus dilinə tərcümə olunaraq ümumtəhsil məktəblərinin təlim rus dilində aparılan siniflərinə də çatdırıldı.

Qəzet və jurnallardan sifarişlər alır, yeni kursun müxtəlif məsələlərinə dair məqalələr çap etdirirdik. Azərbaycan televiziyasında “Ailə həyatının etika və psixologiyası” mövzusunda veriliş təşkil olundu. Həmin verilişi professor Hüseyn Əhmədovla mən aparırdıq.

“Ailə”nin elmi-kültüvi nəşri də oldu. Bir neçə il ərzində Ailə həyatının etika və psixologiyası problemlərini əhatə edən dərslik, proqram və dərs vəsaitlərinin ümumilikdə nəşri yarım milyon tiraja çatdı.

1987-ci ildə mən namizədlik dissertasiyası müdafiə etdim.

“Ailə” dərslərinin nəşrindən sonra mənim həyatımda yeni bir yol açıldı - yaş fərqi baxmayaraq, mən professor Əbdül Əlizadə ilə sıx əməkdaşlıq etməyə başladım. Yaradıcı fəaliyyət göstərirdi, mən yazdıqlarımı o, onun yazdıqlarını mən gözdən keçirirdim. Mən boyun qaçırsam da, Əbdül müəllim öz yazılarını mənə verirdi ki, mən də öz fikrimi bildirirəm.

Bələ günlərin birində professor oğlunu - Hikməti mənə təqdim etdi. Biz tanış olduq. Əbdül müəllim mənə: “Akif, sən kiçik qardaşım, mənə tərcüməyi-halına daxil olmusan” deyirdi.

“Sən mənim tərcüməyi-halına daxil olmusan” sözlərinin mənası bu idi ki, Əbdül müəllim “Elmi əsərləri”nin siyahısını tərtib edərkən istər-istəməz bəzi dərsliklərin, dərs vəsaitlərinin, məqalələrin qarşısında “həmmüəlliflə, Akif Abbasovla” sözlərini yazmalı olurdu.

Əbdül Əlizadə oğlu Hikmətlə əllərini birləşdirib: “Siz bir-birinizdən müğayət olun. Hər ikiniz pedaqogika üzrə mütəxəssisiniz. Bir yerdə dərslik, məqalələr yazın” - dedi.

40 ildən çoxdur ki, Hikmət Əlizadə ilə yaxın dost, yoldaş, bir-birimizə etibar edirik. Birlikdə “Pedaqogika” dərslərini yazmışıq.

Bir-birimizə “əmioğlu” deyirik. Hikmət müəllim namizədlik dissertasiyasını mənəndən əvvəl yazıb müdafiə etmişdi. Doktorluq dissertasiyasını isə, mənəndən əvvəl müdafiə etdim (1995), hətta “əmioğlu”mün müdafiəsi zamanı rəy yazıb, onun rəsmi opponenti kimi çıxış etdim.

Tələbəlik illəri

Ümumtəhsil məktəbində oxuyarkən (1963-1973) yaşlıları kimi onun da ən böyük arzularından biri ali məktəb tələbəsi olmaq idi. Dərslərinə ciddi hazırlaşar, özündə məsuliyyət hiss edirdi. Düşünürdü: “İnstitut, universitetə daxil olmasam, utanaram, ailə üzvlərimin, müəllimlərimin ümidlərini doğrultmam”. Bu arzu, bu dileklə orta məktəbin son siniflərindən qəbul imtahanlarına söylə hazırlamağa başladı.

Zəhmətli hədəvə getmədi, özü də sevindi, ailəsinin də, təhsil aldığı məktəbin pedaqoji kollektivini də sevindirirdi. O vaxtkı V.İ. Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutuna (hazırda ADPU) qəbul olundu.

Haşiyə: Yadıma düşür, həmin illərdə böyük şairimiz Cabir Novruz “Tələbəlik illəri” adlı bir şeir yazmışdı. Bəstəkar Telman Hacıyev həmin şeirə məhni bəstələdi, müğənni Elmira Rəhimova da məhniyə qol-qanad verdi. Qısa müddət ərzində bu məhni az qala tələbə himninə çevrildi. Mahni tələbə gəncləri təhsil almağa, tələbəlik illərindən bəhrələnməyə, gələcəyə səsləyirdi. Həmin məhninin sözlərini bütün tələbələr, səsi olan da-olmayan da, züm-zümə edirdi. Mahni indi də Hikmət müəllimin qulaqlarında səslənir:

Cox-cox adi dolanan, dünyaya, cahana, insana, Gələcəyə inanan, tələbə, tələbə, tələbə.

Mahni hamını ovsunlamışdı, o dövr tələbələri bu mahindən ibret götürür, daha məsuliyyətə təhsil almağa söy göstərirdi. Tələbə Hikmət professor oğlu olsa da, tələbəlik dövrünün qayda-qanunlarını gözləyir, elmin sirlərini səyli öyrənirdi. Çox şərəfli bir peşanı seçmişdi. Həmin peşanın layiqli nümayəndəsi olmalıydı.

Təhsil aldığı illərdə həm də ictimai işlərlə məşğul olurdu. Sinif nümayəndəsi idi. Amma öz ictimai fəaliyyətini təkcə oxuduğu qrupda deyil, həmçinin fakültədə də davam etdirirdi. Tezliklə qrup tələbələri ilə yanaşı fakültə tələbələri arasında da hörmət qazandı, fərqlənən tələbələrə birinə çevrildi. Fakültə və institut konfranslarında maraqlı məruzələrlə çıxış edirdi. Bunun nəticəsi idi ki, IV kursda təhsil alarkən ona respublika tələbələrini konfransında plenar iclasda çıxış etmək şansı verildi. O, özünəməxsus şövqlə öz məruzəsini təqdim etdi. III kursda təhsil alarkən fakültə komsomol təşkilatının büro üzvü, IV kursda isə sədr müavini seçildi. Beləliklə, təhsil aldığı illərdə o təkcə müəllim kimi formalaşmışdı, onda həm elmi yaradıcılıq və idarəetmə keyfiyyətləri təşəkkül tapırdı.

Ali təhsilini 1978-ci ildə başa vurdu. İnstitutu fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdi. Sevincinin hədd-hüdudu yox idi. Amma fərqlənmə diplomu almaq hələ heç nə demək deyildi, qarşısında hamı kimi onu da daha ciddi sınaqlar gözləyirdi. Nüfuzlu bir müəllim kimi özünü doğrultmalı idi. Təyinatla müəllim işləmək üçün 9 saylı internat məktəbinə göndərildi.

Elmin enişli-yoxuşlu yollarında inamlı addımlar

Beləliklə, o pedaqoji fəaliyyətə 9 saylı internat məktəbində başladı. Burada iki il çalışdı. Internatda təhsil alan uşaqların çoxunun valideyni yox idi, ya dünyasını dəyişmişdi, ya da boşanmışdılar. Uşaqlar öz dəyərlərinə görə “fərqləndirilirdi”. Bu səbəbdən internatda onlara qarşı müəllimlərin kobud münasibəti formalaşmışdı. Hikmət bir müəllim kimi bu münasibətdən razı deyildi. O, müxtəlif demoqrafik problemlərə malik olan bu uşaqlarla işləməyin pedaqoji yollarını axtarırdı. Dərs dediyi müddətdə empiirik təcrübəsində bəzi yollar tapdı, tətbiq etdi. Amma bu təcrübə onu qane etmirdi. Bu məqsədlə 1980-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutunda pedaqogika üzrə aspiranturaya qəbul olundu və “IV-VIII sinif şagirdlərinin təlimə məsuliyyətli münasibətinin formalaşmasına demoqrafik amillərin təsirlərinin neytrallaşdırılması” mövzusu üzərində tədqiqat aparmağa başladı. Qeyd etmək lazımdır ki, mövzu aktuallığı ilə seçilirdi və ölkədə ilk

dəfə idi ki, bu problem tədqiqatda cəlb olunurdu. Problemin bu və ya digər məsələsi heç namizədlik səviyyəsində də araşdırılmamışdı. Mövzunun mürəkkəbliyini və problem istiqamətində SSRİ məkanında tədqiqat aparılmadığını nəzərə alaraq, kafedra müdiri, professor Aban Kərimovla yanaşı, 70-ci illərdə SSRİ-də ilk olaraq tərbiyənin sosioloji problemlərini tədqiq edən məşhur sovet alimi professor Renata Qriqoryevna Qurova ona elmi rəhbər təyin edildi. Dissertasiya işinin nəzəri hissəsini və metodikasını Moskvada hazırlayan Hikmət Əlizadə 200-dən artıq elmi əsərini pedaqoji eksperimentlərində pedaqoji eksperimentlər həyata keçirdi. Tədqiqatda maraqlı nəticələr əldə etdi. Respublika mətbuatında tədqiqatları ilə bağlı məqalə və tezislərdən bu aydın görünürdü. Amma o təkcə Azərbaycanda deyil, SSRİ-nin müxtəlif respublika və şəhərlərində keçirilən konfranslarda məruzələri ilə çıxış edirdi. 1985-ci ildə Tbilisi şəhərində N. Qoqebaşvili adına Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək, pedaqoji elmlər namizədi (indiki qaydalara əsasən - pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru) elmi dərəcəsi aldı.

Aspiranturayı bitirdikdən sonra o 1984-cü ildə Bakı Dövlət Universitetinin Pedaqogika və psixologiya kafedrasında çalışmağa başladı. Kafedranın müəllimi, dosenti, professoru oldu. Onun dediyi mühazirə və seminar məşğələləri özünəməxsusluğu ilə fərqlənirdi.

Namizədlik dissertasiyasının müdafiəsindən sonra o Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunda (hazırda Təhsil İnstitutu) elmlər doktoru proqramı üzrə doktorant oldu. “Tərbiyənin demoqrafik problemləri” mövzusunda tədqiqatlarını davam etdirdi. Bunun nəticəsi kimi, 1996-cı ildə Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunda “Tərbiyənin demoqrafik problemləri” mövzusunda dissertasiya işini müdafiə edərək, pedaqogika üzrə elmlər doktoru elmi dərəcəsinə layiq görüldü. Dərslərində apardığı tədqiqatların materiallarından istifadə etdiyi üçün onun mühazirə və seminar məşğələləri həm nəzəri, həm də tətbiqi xarakter daşıyır.

2000-ci illərdə onun elmi yaradıcılığında yeni, bənzərsiz səhifələr açıldı. Oğlunun tədqiqatlarını dərinliyindən və nəticələrindən razı qalan professor Əbdül Əlizadə ona birgə tədqiqat aparmağı təklif etdi. Bu, Hikmət Əlizadəyə böyük etibar idi. Onlar təxminən 15 il ərzində birlikdə psixopedaqogika istiqamətində maraqlı tədqiqatlar aparmağa başladılar. Bu tədqiqatların nəticəsi kimi, onların birlikdə bir neçə kitabı işiq üzü gördü. Əbdül Əlizadə dünyasını dəyişdikdən sonra da o, bu tədqiqatların davam etdirir. Respublika mətbuatının səhifələrində hər birimiz bu tədqiqatların nəticələri ilə tanış oluruq.

Bu gün Hikmət Əbdül oğlu Əlizadə çağdaş Azərbaycan pedaqogikasının layiqli və ləyaqətli nümayəndəsidir. Müəllim və alim ailəsində böyüyüb boya-başa çatıb. Psixologiya elminin korifeylərindən olan, psixologiya elmləri doktoru, professor, “Şöhrət” ordenli, Əməkdar elm xadimi Əbdül Əli oğlu Əlizadənin övladları. Ailə özünün elmi-pedaqoji fəaliyyəti ilə fərqlənir. Əbdül müəllimin bacısı, Hikmət müəllimin bibisi Məryəm Əli qızı Əlizadə Əməkdar incəsənət xadimi, sənətsünaşlıq elmləri doktoru, professorudur.

Hikmət müəllimin qızı Səbinə də babasının və atasının yolunu davam etdirir, psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsinə yiyələnib. Hazırda elmlər doktoru proqramı üzrə doktorantdır.

Hikmət Əlizadə həm də çox yaxşı ailə başçısıdır. İki övlad atasıdır. 4 nəvəsi var. Övladları ataları, nəvələri babaları ilə fəxr edirlər. Hikmət müəllim də öz övladlarını, nəvələrini çox sevir, onların sevincini öz sevincləri hesab edir.

Elmin enişli-yoxuşlu yollarında inamlı irəliləyən Hikmət Əlizadə öz fəaliyyətini dissertasiya və elmi əsərlər yazmaqla, mühazirələr oxumaqla məhdudlaşdırmır. Elmi

rəhbərliyi ilə neçə-neçə fəlsəfə doktoru yetişdirib, fəlsəfə və elmlər doktoru proqramları ilə dissertasiya müdafiə edən bir çox gəncin rəsmi opponenti olub, dissertasiya sularında üzv olub, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının pedaqogika və psixologiya ixtisası üzrə eksperti olub. O, təhsil sahəsində ictimai fəaliyyəti ilə də fərqlənir. Tez-tez məktəblərdə aktual mövzularda mühazirələr oxuyur, seminarlar keçirir. Təhsil Nazirliyi yanında İctimai Şuranın üzvüdür.

Professor Hikmət Əbdül oğlu Əlizadə 200-dən artıq elmi əsərini - monoqrafiyanın, kitabın, dərslik və dərs vəsaitinin, tədris proqramının, metodik tövsiyənin, məqalə və tezisin müəllifidir.

Əsas əsərləri bunlardır: “Tərbiyənin demoqrafik problemləri” (monoqrafiya), “Sosial pedaqogikanın aktual məsələləri”, “Pedaqogika” (dərs vəsaiti, prof. A.N.Abbasovla), “Əsrin meqameylləri psixoloji problemləri” (monoqrafiya, III cildde, prof. Ə.Ə.Əlizadə ilə), “Pedaqoji psixologiya (dərslik, prof. Ə.Ə.Əlizadə ilə), “Pedaqoji psixologiya (dərslik, II cildde, prof. Ə.Ə.Əlizadə ilə), “Yeni pedaqoji təfəkkür: psixopedaqogikaya giriş” (kitab, prof. Ə.Ə.Əlizadə ilə), “Təhsilin sosial pedaqoji məsələləri (dərs vəsaiti, Q.Abbasova, R.Mahmudova ilə), Tələbələrdə “qalıq biliklərin” formalaşmasının metodologiyasına dair (kitab, A.Kazımzadə, Q.Abbasova, R.Mahmudova, R.Məmmədova ilə), “Sosial pedaqogika” (dərslik, R.Mahmudova ilə), Psixopedaqogika (Ə.Ə.Əlizadə və S.H.Əlizadə ilə) və s.

Təltifləri

Professor Hikmət Əbdül oğlu Əlizadə 2006-cı ildən Bakı Dövlət Universitetinin Sosial elmlər və psixologiya fakültəsinin dekanıdır. Universitetin əsas fakültələrindən biri olan bu fakültədə psixologiya, pedaqogika, fəlsəfə, sosiologiya, sosial iş ixtisasları üzrə kadrlar hazırlanır. Psixologiya və sosial elmlər sahəsində qüdrətli alimlər və ali məktəb müəllimləri bu fakültədə tələbə gənclərin təhsili və tərbiyəsi ilə məşğul olurlar. Fakültənin pedaqoji kollektivi arasında son dərəcə gözəl psixoloji və mənəvi mühit formalaşmışdır. Şəxsiyyət-lərəarası münasibətlər düzgün qurulmuşdur. Tələbə oğlan və qızlara, təlim prosesinə, onun idarə olunmasına münasibətdə demokratik, humanist prinsiplər başlıca yer tutur. Fakültədə tələbə özünüidarəsi fəaliyyət göstərir.

Nümunəvi idarəetmə mədəniyyətinə yiyələndiyinə, təcrübəli, səriştəli ali məktəb müəllimi olduğuna görə, istər universitetin rəhbərliyi, istərsə də dövlətimiz tərəfindən Hikmət Əbdül oğlu Əlizadənin əməyi yüksək qiymətləndirilmişdir. O, “Tərəqqi” medalına, “BDU-nun 100 illiyi” medalına, “Şöhrət” ordeninə layiq görülmüşdür.

Arzumuz

2021-ci ilin sentyabr ayı. Sentyabrın 1-i pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Hikmət Əlizadənin sevincli günü. Onun üçün özəl olan bu əlamətdar günü ailə bir yerə yığılıb qeyd etdilər. Sonra da dost-tanış onu təbrik etdi.

Bu ilin sentyabrın 1-i əvvəlki sentyabrlardan fərqlənirdi. Bu adı ad günü deyildi. Yubiley ili idi. Hikmət Əlizadə ömrünün 65-ci yaşını yola salmışdı. Yola salmışdı ki, bundan sonrakı sentyabrları bir-birinin ardınca qarşılayıb, böyük həvəslə, sağlam canla yola salıb növbəti illəri salamlasın. 70 yaşını, 80 yaşını, 100 yaşını qeyd etsin.

Bələ xoş günlərdə professor Hikmət Əlizadənin sevincinə qoşulub deyirik:

65 illik yubileyin mübarək!!!

Akif ABBASOV,

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun elmi katibi, pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor, Əməkdar müəllim